

# Sen noci svatojánské

## SVATEBNÍ KOMEDIE

*Sen noci svatojánské* se Williamu Shakespearovi zdál před čtyřmi sty lety. Jako mnohé jiné věci o Shakespearovi, ani dobu jeho svatojánského snění nelze určit přesně, ale vše nasvědčuje tomu, že Shakespeare hru napsal roku 1595 nebo 1596. Zmiňuje ji Francis Meres v knize *Palladis Tamia*, která byla zapsána do nakladatelského rejstříku 8. října 1598. Tato skutečnost představuje nevyvratitelný důkaz, že v roce 1598 byl již *Sen* dobře známou a mnohokrát hranou hrou.

Daleko obtížnější je stanovit dolní hranici časového rozmezí, v němž Shakespeare *Sen* napsal. Nejnovější shakespeareovské bádání vychází z předpokladu, že Shakespeare s největší pravděpodobností věděl o příhodě, která se stala na skotském dvoře při hostině pořádané u příležitosti křtin prince Jindřicha, syna budoucího krále a následníka Alžběty Jakuba I. Hostina se konala 30. srpna 1594 a zpráva o ní vyšla tiskem 24. října. Součástí oslav princových křtin byl vůz, který „měl být tažen lvem, ale protože by mohl vzbudit v hostech strach a protože by ho mohlo podráždit světlo z hořících pochodní, bylo rozhodnuto, aby jeho místo zaujal mouřenín“. Vše nasvědčuje tomu, že epizoda inspirovala Shakespeara ve scéně řemeslníků, kdy Poříz, z obavy, že Klubko bude v roli lva příliš řvát, praví: „Jo, přepískneš to, vévodkyně a dámy se vyplašej, zaječej, a v tu ránu visíme, to si piš!“ (I. 2. 71–72) Jestliže má pravdu H. F. Brooks a další badatelé hájící tuto hypotézu, pak *Sen* nemohl být napsán dříve než na samém sklonku roku 1594.

Slavný monolog Titanie o převrácených ročních dobách (II. 1. 81–117) bývá pokládán za narážku na deštivá a chladná léta roků 1594, 1595 a 1596. Svědectví o tom podává alžbětinský felčar a astrolog Simon Forman ve svém deníku: „V červnu a červenci velmi přšelo a chladno bylo jako v zimě, takže mnoho lidí v červenci vysedávalo u krbu...“<sup>41</sup> K těmto a dalším vnějším důkazům data vzniku *Snu* se řadí i důkazy vnitřní, založené na analýze stylu hry a její příbuznosti s hrami *Marná lásky snaha* a *Romeo a Julie*.

Je možné, dokonce dosti pravděpodobné, že *Sen noci svatojánské* byla hra svatební a že se hrála v domě jistého alžbětinského šlechtice při svatební hostině. Názor, že *Sen noci svatojánské* byl původně soukromým představením

hraným při příležitosti svatby některého alžbětinského šlechtice, je velmi rozšířený a má mnoho zastánců. Podle těchto teorií byl *Sen* teprve později upraven pro veřejné divadlo, zatímco původní soukromé představení se konalo v zahradě některého alžbětinského sídla. Narážky na „vestálku, co trůní na západě“ (II. 1. 158) jsou často pokládány za důkaz, že soukromému představení *Snu* mohla být přítomna sama královna. Mnoho badatelů se pokusilo určit svatební dvojici, pro niž byl *Sen* napsán.

Jako první možnost se nejčastěji uvádí svatba hraběte z Derby Williama s Elizabeth Vereovou, která se konala 26. ledna 1595 v Greenwichi. Elizabeth Vereová byla vnučkou lorda Burghleyho, státního tajemníka královny Alžběty. Svatební hostina se konala za přítomnosti královny v domě lorda Burghleyho v londýnském Strandu. Druhou, ještě pravděpodobnější možností je svatba syna lorda Berkeleyho Thomase s Elizabeth Careyovou, která se konala 19. února 1596. Královnina osobní účast na této svatbě není doložena, ale je jisté, že Elizabeth Careyová byla jednou z královniných kmořrenek a že její otec, sir George Carey, se těšil královnině oblibě. V roce 1597 se stal lordem komořím a převzal patronát nad Shakespearovou hereckou společností, nazvanou Služebníci lorda komořího (Lord Chamberlain's Men). Datum svatby, aristokratická prestiž svatebčanů i pouta nevěstiny rodiny s herci činí z této svatby „nejpřesvědčivějšího kandidáta na první slavnostní provedení hry“.<sup>2</sup>

Názor, že *Sen noci svatojánské* byl původně svatební oslavou a že závěrečné pozehnání Oberona a Titanie novomanželům bylo určeno urozeným svatebčanům, má také své oponenty. K nejvýznamnějším z nich patří profesor Stanley Wells, spolueditor oxfordského vydání souborného díla Williama Shakespeara. V úvodu k penguinskému vydání *Snu* tvrdí, že žádný přesvědčivý důkaz o soukromém uvedení *Snu* neexistuje. Svatební oslava, na níž se *Sen* měl hrát, je podle něho pouhou domněnkou a konstrukcí založenou na interpretaci hry. Wells připouští, že královna veřejná divadla nikdy nenavštivovala. Nedomnívá se však, že narážky na královnu v textu *Snu* musejí nutně znamenat, že Alžběta byla prvnímu a soukromému uvedení hry přítomna. Rovněž odmítá rozšířený názor, že role elfů a víl byly hrány dětmi z některého šlechtického domu. *Sen noci svatojánské* by jistě vyžadoval hodně dětských herců, neboť nejen elfové a víly, ale všechny ženské role byly hrány chlapci nebo mladými muži. Podle Wellse měl však Shakespeare ve své divadelní společnosti pro tyto role dostatek vhodných chlapců. Navíc cituje scénickou poznámku před první scénou druhého jednání („Jedněmi dveřmi vejde elf, druhými Puk“), která naznačuje strukturu veřejného divadla. Konečně Wells poznamenává, že slavnostní zábavy se sice v Shakespearově době ve šlechtic-

kých domech pořádaly, ale většinou měly formu dvorských masek či maškárád, které však přišly do módy až po prvním uveřejnění textu *Snu*. „Zdá se mi pravděpodobné,“ píše v závěru své poznámky Stanley Wells, „že *Sen noci svatojánské* byl vždy zamýšlen pro veřejná divadla.“<sup>3</sup>

K tomu poznamenejme, že i Wellsův závěr je hypotetický. Dokazuje pouze, že *Sen* mohl být poprvé hrán ve veřejném divadle, nedokazuje však, že *Sen* nebyl původně inscenován ve šlechtickém sídle na oslavu svatby nějakého urozeného páru.

Ať již však *Sen* byl součástí soukromých svatebních oslav, či nikoliv, jedna věc je jistá a shodnou se na ní všichni: *Sen noci svatojánské* je Shakespearova svatební komedie a svatba je v ní přítomna nejen tematicky, ale určuje i celou strukturu a atmosféru hry. Hypotéza dvorské svatby navíc může být velmi inspirativní pro interpretaci hry, třebaže není, a zřejmě nikdy nebude, historicky plně prokázána.

## PRVNÍ KVARTO, DRUHÉ KVARTO

Osmého října roku 1600 zapsal Thomas Fisher, londýnský nakladatel, do nakladatelského rejstříku knihu nazvanou *Sen noci svatojánské*. Na titulní straně knihy stálo: *Sen noci svatojánské, hra mnohokrát veřejně hraná společností lorda komořího. Napsal William Shakespeare. Tisťena v Londýně pro Thomase Fishera a bude prodávána v jeho knihkupectví U Bílého jelena na Fleet Street. 1600.*<sup>4</sup>

Toto první kvartové vydání *Snu* (kvarto velikostí odpovídalo přibližně dnešnímu formátu A5; byl to dvakrát přeložený arch, na němž byly po každé straně vytištěny čtyři stránky knihy) vytiskl s největší pravděpodobností tiskař Richard Bradock z takzvaného hrubopisu (foul papers), to jest autorova původního konceptu hry. Třebaže text je vytištěn velmi pečlivě, obsahuje chyby a nedůslednosti ve scénických poznámkách. Nic nenaznačuje, že by text prvního kvarta *Snu* byl založen na nápovědní knize (prompt-book).

Druhé kvartové vydání *Snu* bylo vytištěno roku 1619 Williamem Jaggardem, tiskařem a společníkem nakladatele Edwarda Blounta. Společně s Blountem Jaggard v roce 1623 vytiskl první foliové vydání Shakespearova díla. Zatímco v kvartových vydáních vycházely jednotlivé Shakespearovy hry, foliový svazek z roku 1623 je prvním vydáním celého Shakespearova díla (folio odpovídalo přibližně našemu dnešnímu formátu A4, byl to jednou přeložený arch obsahující dvě strany sazby, zpravidla rozdělené do dvou sloupců).

Druhé kvarto *Snu* nemá valné ceny, protože je to, až na několik málo stránek, přetisk kvarta prvního a neobsahuje žádné dodatečné informace o auten-